

ЧАСТИНА I

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Розділ 1

Концепти сутності та змісту фінансової безпеки

1.1. Фінансова безпека, фінансова політика, фінансова система: генезис і контури взаємозв'язку

*(С. В. Онишко, доктор економічних наук, професор,
Державний податковий університет)*

Фінансова безпека як одна із ключових складових економічної безпеки має першочергове значення для динамічного поступального розвитку будь-якої держави як найбільш важлива умова. Це обумовлено властивістю фінансів опосередковувати й трансформувати рух усіх видів ресурсів, адже в практичному плані фактично всі економічні відносини переходять у фінансову площину. Цим визначається важливість максимальної уваги до процесів формування та забезпечення фінансової безпеки, що охоплює значну сукупність відносин, зокрема пов'язаних із формуванням, розподілом та перерозподілом фінансових ресурсів. Зважаючи на швидкі зміни середовища, у якому функціонують фінансові відносини, викликаючи загрози для фінансових інтересів і спричиняючи високий рівень ризиків для стану фінансової безпеки, першочерговим науково-практичним завданням постає розробка наукового підґрунтя для мінімізації таких загроз і ризиків з урахуванням особливостей нової реальності.

У контексті вирішення цього завдання не можна ігнорувати підхід, який, з одного боку, враховує суб'єктний склад безпеки, представлений інтересами бізнесу, суспільства та держави, а з іншого – потребу в консолідації фінансових інтересів цих суб'єктів задля об'єднання їхньої безпеки як складових національної фінансової безпеки, формуючи причинно-наслідкові зв'язки між ними.

Фінансова безпека як складна система, що має складну внутрішню структуру, забезпечує та одночасно залежить від рівня безпеки функціонування всіх підсистем, які входять до її складу, характеризуючи різні

аспекти функціонування фінансових відносин. Це знаходить свій прояв у існуванні в теорії фінансової безпеки великого різноманіття її дефініцій. Наприклад, одне з них трактує фінансову безпеку держави як «захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий рівень бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку й обслуговування фінансових зобов'язань»².

Утім навіть за такого розширеного переліку умов вони не вичерпують можливостей відобразити зміст складного поняття фінансової безпеки. Розуміння цієї неможливості призводить до її компенсації розглядом дефініції фінансової безпеки з різних позицій, а саме: ресурсно-функціонального підходу, позицій статистики й нормативно-правового регулювання³.

Загалом у площині трактування поняття фінансової безпеки важливо враховувати можливість його представлення з різних поглядів. Якщо з позиції функціональної спрямованості, то це – стан, з позиції системи – це сукупність взаємопов'язаних складових, як механізм – це комплекс заходів і процедур для забезпечення та зміцнення⁴. Державна стратегія у сфері забезпечення фінансової безпеки реалізується в межах визначеної економічної та її складової фінансової політики.

Відштовхуючись від словникового трактування поняття «безпека» як стану, коли «кому-, чому-небудь ніщо не загрожує, безпечність, безпека»⁵, обґрунтованою потрібно визнати позицію статистики, згідно з якою фінансова безпека – це «стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й

² Фінансова безпека підприємства : навч. посібник / Варналій З. С., Живко З. Б., Білик Р. Р., Онищенко С. В., Живко М. О. ; за ред. З. С. Варналія. Львів : Ліга-Прес, 2018. 300, [10] с.

³ Там само. С. 12.

⁴ Грушко В., Лаптев С., Кошембар Лю. Фінансова безпека бізнесу: податковий аспект. К. : Університет економіки та права «КРОК», 2010. 256 с.

⁵ Новий тлумачний словник української мови : у 3-х томах. Том 1. Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2008. 926, [83] с.

економічне зростання»⁶. Водночас не складно помітити, що наведене визначення містить у собі множину не лише ознак цього стану, але і їх деталізацію, що виходить за межі поняття дефініція як «стислого логічного визначення, яке містить у собі найістотніші ознаки визначуваного поняття»⁷.

До зазначеного потрібно додати й те, що таке визначення повинно стисло розкривати, відбивати, власне, сутність певного поняття, явища, а в подальшому розкриватися, деталізуватися у відповідному змістовному наповненні, змісті. Одночасно, відображаючи найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності, відповідне поняття постає згідно із філософським баченням як категорія. Відтак унаслідок охоплення широкого спектра економічно-фінансових інтересів, відносин фінансова безпека в теорії безпеки може бути представлена як поняття, явища, дефініції та категорії не як синонімів, а відповідно, їхньої сутності. Це пояснює потребу в детальнішому дослідженні зазначених аспектів фінансової безпеки як базисних, що лежать в основі подальших практичних аспектів її забезпечення та зміцнення.

Нагальність схожої потреби чітко простежується також із різноманіття трактувань фінансової безпеки в розрізі її окремих складових. На противагу єдиному підходу до визначення сутності цих складових як безпеки існує розкриття їхнього змістовного наповнення або характеристики призначення. Наприклад, можна навести такі трактування. Так, бюджетна безпека представляється як стан, податкова – як ефективність податкової політики, боргова – як рівень заборгованості, валютна – як ступінь забезпеченості, інвестиційна – як досягнення рівня інвестицій, фінансова безпека фондового ринку – як оптимальний обсяг його капіталізації⁸. Водночас, відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та затверджених ним Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, фінансова безпека чітко визначається як стан фінансової системи країни і в подальшому надається його характеристика та окреслено

⁶ Фінансова безпека підприємства : навч. посібник / Варналій З. С., Живко З. Б., Білик Р. Р., Онищенко С. В., Живко М. О. ; за ред. З. С. Варналія. Львів : Ліга-Прес, 2018. 300, [12] с.

⁷ Новий тлумачний словник української мови : у 3-х томах. Том 1. Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2008. 926, [534] с.

⁸ Фінансова безпека підприємства : навч. посібник / Варналій З. С., Живко З. Б., Білик Р. Р., Онищенко С. В., Живко М. О. ; за ред. З. С. Варналія. Львів : Ліга-Прес, 2018. 300, [14–16] с.

призначення. Цим підтверджується існування ряду неузгодженостей щодо представлення окремих складових фінансової безпеки.

Загалом у площині трактування поняття фінансової безпеки важливо враховувати можливість його представлення з різних поглядів. Якщо з позиції функціональної спрямованості, це – стан, з позиції системи – сукупність взаємопов'язаних складових, як механізм – це комплекс заходів і процедур для забезпечення та зміцнення.

Теоретична невизначеність притаманна також визначенню об'єкта фінансового захисту. Наслідком цього стає недостатнє врахування потреб та інтересів усіх суб'єктів фінансової безпеки. Розглядаючи фінансову безпеку в світлі сукупності чинників і умов, які забезпечують фінансову незалежність, стабільність і стійкість, очевидно, що в загальному підході її об'єктом є система фінансових відносин, які функціонують у межах окремих складових системи фінансової безпеки та на рівнях бізнесу, суспільства й держави.

У світлі реалізації зазначених підходів значний інтерес представляють взаємозв'язки між окремими чинниками, які формують передумови та одночасно й ефективність згаданої вище консолідації бізнесу, суспільства й держави. У сукупності таких передумов особливе місце посідають фінансова політика й фінансова система, що здатні бути каталізатором стабілізації фінансових відносин, та на цій основі забезпечення фінансової безпеки. Це робить їх досить актуальними для відповідей на питання конкретного періоду розвитку, адже саме в межах фінансової політики фактично й визначається державна стратегія у сфері забезпечення фінансової безпеки.

Водночас за значних кроків щодо вдосконалення системи фінансової безпеки дещо віддаленим від її забезпечення залишається використання потенціалу фінансової політики, що постає як сукупність концепцій, механізмів, відносин, через які та в межах яких здійснюється державний вплив на поведінку суб'єктів фінансових відносин. Важливо враховувати дві сторони фінансової безпеки, що тісно пов'язані між собою, маючи власну характеристику. З одного боку, з боку суверенітету держави, фінансова безпека – це стан, за якого суб'єкти бізнесу можуть самостійно визначати напрями свого розвитку, а з іншого – фінансова безпека є створенням сприятливих умов для розширеного національного відтворення.

Недооцінка потенціалу фінансової політики породжує загрози для збалансованого формування фінансової безпеки й посилює її вразливість до ризиків. Розробка науково обґрунтованої фінансової політики здатна стати стартом формування й забезпечення джерелами фінансування економічні перетворення, раціональний рух грошових потоків між основними суб'єктами господарювання, ефективний розподіл і перерозподіл державних доходів для зламу негативних тенденцій, що сформувалися в сучасних умовах, та запобігати їхньому виникненню в подальшому. У кінцевому підсумку це й означає забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

У світлі досягнення фінансової безпеки, оптимальності та стабільності в задоволенні інтересів суспільства критичного значення набуває скоординована дія окремо існуючих, функціонально своєрідних ланок. Схематично така координація може бути відображена таким функціональним ланцюгом: «фінансова політика» – «фінансова система» – «фінансовий механізм». Одночасно тут відображено й процес упорядкування фінансових відносин та упорядкування послідовності цих ланок, в якій реалізуються причинно-наслідкові зв'язки динаміки фінансових відносин⁹. Саме відповідно до такої його побудови й відбувається забезпечення фінансової складової системних економічних перетворень на макрорівні.

Проте щодо всієї різнобічності концептуального моделювання понять «фінансова система» та «фінансовий механізм» у них часто не відображається фінансова політика, яка в кінцевому рахунку є висхідною ланкою зазначеного ланцюга. Формальний характер координації, синхронізації цілей і дій цих складових регулювання фінансових відносин в Україні або й взагалі їхня відсутність призвели до асиметричного розвитку, диспропорційної структури фінансової сфери, за якого забезпечення фінансової безпеки стало проблематичним. Відтак у сфері фінансів повинен бути закладений енергійний старт у формі науково обґрунтованої фінансової політики¹⁰. Вона має являти собою моноліт, де інші складові – фінансова система й фінансовий механізм – діють синхронно, скоординовано в часі й просторі, підпорядковані

⁹ Мельник П. В., Онишко Св. В. Фінансова сфера: сутність, тенденції та пріоритети розвитку в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2009. № 1 (44). С. 9–17.

¹⁰ Онишко Св. В., Онишко С. В. Фінансова політика як домінанта забезпечення фінансової безпеки. Полтава, 2012.

досягненню єдиної мети та детерміновані взаємодією внутрішніх і зовнішніх чинників, що забезпечить отримання синергетичного ефекту. З'ясування цих глибинних засад формує базис для розробки теоретико-методологічних основ розвитку фінансових відносин на кожному конкретному етапі функціонування національної економіки, що здатне забезпечити відповідний рівень фінансової безпеки.

Зазначені положення відображають окремі методологічні проблеми у сфері фінансової політики, врахування яких розкриває напрями її формування й реалізації, що здатні забезпечити істотний прогрес у процесах досягнення реальної фінансової безпеки. Це корелює з важливістю реалізації комплексного підходу до створення ефективної системи цілісного управління фінансовою безпекою, за якого її проблеми повинні вирішуватися на основі врахування сукупності взаємозалежних і взаємопов'язаних внутрішніх і зовнішніх чинників.

У зазначеному контексті важливо розпочати із загальносвітової тенденції, що сьогодні характеризує розвиток фінансів як його першооснову. Вона пов'язана з прогресуючою, з початком ХХІ ст., тенденцією витіснення основної функції фінансів – формування й розподіл грошових потоків, іншою функцією – виробництво фіктивної вартості. Фіктивний капітал утворює принципово нову економіку – *bubbleeconomics* (від англ. *bubble* – пузир). У таких умовах темпи зростання світових фінансів багатократно перевищують темпи зростання реального сектору економіки, а значна частина фінансових активів наповнена не економічною, а віртуальною вартістю, що ілюструє відірваність фінансової складової від інших складових економічної безпеки. Саме тому рентабельність фінансових операцій значно перевищує рівень прибутковості в реальному секторі економіки, а продукування грошей перетворюється в пріоритетну галузь економіки, що надають явищу фінансової безпеки нових рис і диктують особливу увагу до її забезпечення.

Важливо також підкреслити відмінності, які існують у світовій і вітчизняній економічній думці щодо розуміння базового поняття «фінансова політика», на якому базується фінансова діяльність, її зміст і завдання. Відомо, що західна економічна думка практично не виділяє фінансову політику в самостійну категорію. Натомість використовується поняття «фіскальна політика», що фактично західними економістами розуміється як бюджетно-податкова політика.

У вітчизняній практиці ці напрями вважаються лише окремими сегментами фінансової політики, оскільки вона є сукупністю заходів, які здійснюють держава й органи місцевого самоврядування у сфері управління публічними фінансами та їх використання для здійснення своїх завдань і функцій з метою впливу на стан фінансової системи України, й процесом функціонування фінансової системи в межах розроблених на урядовому рівні заходів¹¹. Незважаючи на схоже розширене трактування, в реальній дійсності за значних кроків щодо вдосконалення фінансових відносин використання потенціалу фінансової політики, в межах якої здійснюється державний вплив на поведінку суб'єктів економіки, залишається недостатнім. Це породжує загрози для збалансованого формування фінансової системи й посилює її вразливість до ризиків. З цього погляду формування фінансової системи та механізмів її функціонування повинно здійснюватися на основі чіткого визначення фінансової політики з метою системного забезпечення сукупного результату, а саме ефективності функціонування національної економіки як системи. Адже ефективність будь-якої політики виявляється в її цільовій спрямованості та підборі інструментарію, за допомогою якого й досягаються такі цілі.

Продовжуючи контекст комплексного підходу до цілісного управління фінансовою безпекою, за якого її проблеми повинні вирішуватися на основі врахування сукупності взаємозалежних і взаємопов'язаних внутрішніх і зовнішніх чинників, потрібно звернутися до сформованої моделі глобалізації. Відомо, що остання до кінця 80-х років XX ст. обмежувалась економічною та фінансовою сферами, наділивши їх багатьма перевагами. Проте в 90-х роках глобалізація охоплювала всі сфери суспільного життя. Розширювалися масштаби інтернаціоналізації господарського, політичного та культурного життя, посилювалися їхні взаємні зв'язки. Відбулося формування єдиного фінансово-економічного простору, створення загальних структур, що ґрунтувалися на новітніх знаннях та інформаційних технологіях, здійснювався перехід на єдині стандарти.

Особливої ваги набуває фінансова глобалізація – «...складний, інтегрований та об'єктивний процес, що є результатом поглиблених фінансових зв'язків країн, лібералізації цін, міжнародних інвестиційних і

¹¹ Бодров В. Г., Лазебник Л. Л. Інституційні аспекти державної та фінансової політики держави у контексті стратегії економічного зростання. *Вісник Національної академії державної податкової служби України*. 2005. № 3. С. 48–56.

фінансових потоків, створення й поширення глобальних транснаціональних фінансових груп, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на розвиток фінансових систем країн»¹². Очевидно, що схожі впливи торкаються безпосередньо й фінансової безпеки, що має враховуватися під час заходів щодо її зміцнення.

Стосовно інших практичних слідств глобалізаційних трендів були сформовані загрози для переходу до самостійного незалежного розвитку окремих країн, формування внутрішнього ринку й розвитку власного виробництва як ключового завдання забезпечення фінансової та загалом економічної безпеки. До цього варто додати обмеження можливостей контролю держави над економікою, що призвело до слабко контрольованого руху капіталів, товарів, інформації. Зміна умов функціонування фінансових відносин формувала нові вимоги, можливості та загрози до забезпечення фінансової безпеки, що знайшло свій прояв, зокрема, в активізації деглобалізаційних процесів і зміні інтересів держави у сфері економічної політики.

Торкаючись окремих аспектів деглобалізаційних процесів, потрібно насамперед визначити їх здатність відкрити ширші можливості в пошуку альтернативних способів соціально-економічного розвитку, на які вказував американський дослідник У. Белло¹³. Він виокремив 14 принципів деглобалізації як процесу, що повністю змінить існуючу модель глобального управління економікою. У межах цього дослідження на особливу увагу серед них заслуговують принцип виробництва для внутрішнього ринку, а не для експортних ринків, що має знову стати основним напрямом економіки, та принцип справедливого перерозподілу доходів і земель для створення жвавої внутрішньої економіки, яка генеруватиме місцеві фінансові ресурси для інвестицій.

Існує думка на деглобалізацію як трансформаційний процес глобалізації, а не відступ від неї. Це перехід до іншої форми глобалізації, який однак вимагає перегляду економічної та фінансової політики для максимізації вигоди від цієї нової фази¹⁴.

¹² Онищенко С. В. Фінансова глобалізація як складний інтегрований об'єктивний процес. *Проблеми і перспективи економіки та управління* : науковий журнал / Чернівці. нац. технол. ун-т. 2016. № 4 (48). С. 126–135.

¹³ Globalization over 5 centuries, World. *Our World in Data*. URL : <http://ourworldindata.org/grapher/globalization-over-5centuries?time=1870..2017>

¹⁴ Palanivelu G. Deglobalization or an evolution of Globalization? *Australian Institute of International Affairs*. 2020. URL : <http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/deglobalisation-or-an-evolution-of-globalization/>

У відповідь на зростаючу нестабільність світової економіки спостерігається тенденція до зниження глобальної економічної взаємозалежності, захист від зовнішніх шоків, посилення національної безпеки. До ключових чинників сприяння деглобалізації в світі відносять міркування економічної безпеки, національну безпеку, а також ефекти перерозподілу внаслідок глобалізації торгівлі, які посилили економічну й соціальну нерівність¹⁵.

Очевидно, що зазначені неоднозначні позиції щодо деглобалізації мають безпосереднє відношення до забезпечення фінансової безпеки на її різних рівнях, а тому вимагають детального аналізу та обґрунтувань.

Для їхньої успішної реалізації потрібні передумови створив стрімкий розвиток інформаційних технологій. Цифровізація забезпечила технологічну основу руху фінансових відносин. «Цифрові технології, які стали на сьогодні однією з найбільш потужних рушійних сил світової економіки, змінюють парадигму розвитку суспільства, зменшуючи залежність економічного зростання від наявних у країні природних ресурсів, чисельності працездатного населення, основного капіталу та інших екстенсивних факторів, яким властива найбільша ентропія, тобто хаотичне розсіювання»¹⁶.

Яскравим прикладом активізації деглобалізаційних процесів стало повномасштабне вторгнення росії в Україну. Значна волатильність, падіння національної валюти, зниження довіри інвесторів, втеча капіталу – це все ключові ознаки негативного впливу зазначених процесів, зокрема на фінансовий ринок, який посідає особливе місце в забезпеченні фінансової безпеки. Адже саме депозитні (комерційні банки), недепозитні фінансові установи (страхові компанії), а також допоміжні фінансові інституції (фондові біржі) контролюють значну частину фінансових ресурсів країни¹⁷.

¹⁵ П'ять сил деглобалізації: як і чому світова економіка знову розпадається на кластери / Mind.ua. URL : <http://mind.ua/publications/20275410-pyat-sil-deglobalizaciyi-yak-i-chomu-svitova-ekonomika-znovu-rozpadaetsya-na-klasteri>

¹⁶ Ханін І. Г. Інформаційно-технологічні передумови формування постіндустріального суспільства як концепції нової глобальної цивілізації. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1765>

¹⁷ Іоргачова М. І., Ковальова О. М., Коцюрубенко Г. М. Фінансовий ринок України: сучасний стан основних сегментів *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL : <http://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.90>

В умовах воєнного стану Україна характеризується зменшенням рівня її інтеграції в глобальні економічні й фінансові процеси, зниженням залежності від зовнішніх поставок і ринків. Однак, незважаючи на зменшення глобалізаційних зв'язків, підтримка міжнародних партнерів, збільшення власного виробництва здатні свідчити про елементи деглобалізаційних процесів. Водночас не можна абстрагуватися і від викликів деглобалізації. Серед них: обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків, підвищена волатильність руху капіталів і зростаюча залежність від внутрішніх ресурсів. Крім того, за умови обмеження міжнародної торгівлі виникає ризик зниження попиту на національні товари й послуги. Усвідомлення таких різнопланових тенденцій є досить важливим для формування ефективної фінансової політики та прогнозування можливих викликів для стану фінансової безпеки.

Природно, що фінансову безпеку будь-якої держави визначає передусім її фінансова незалежність, що забезпечується насамперед надходженнями до державного бюджету податків і зборів, які безпосередньо залежать від фінансової безпеки економічних суб'єктів. В її основі – розвиток усіх секторів економіки, підтримка зростання внутрішнього попиту та відповідні державні стратегії; перешкодою цьому постає відірваність фінансової системи від проблем розвитку реального сектору економіки. Водночас саме підприємницька діяльність є основою економічних процесів, які безпосередньо впливають на фінансову безпеку, а фінансова безпека бізнесу формує фінансову безпеку держави. «Отже, механізм удосконалення фінансової безпеки суб'єктів господарювання має бути спрямованим перш за все на стимулювання підприємницької діяльності та підвищення інвестиційної активності таких суб'єктів»¹⁸.

Проте сьогодні такі потреби характеризують особливою гостротою на тлі повномасштабного вторгнення росії та вимушених воєнних регуляцій в економіці України. Серед них: валютні обмеження, обов'язкові правила для експортерів та імпортерів, фіскальні ініціативи на підтримку бюджету, зміни трудового законодавства, логістичні обмеження та контроль за цінами на соціальні товари. Ухвалені урядом та іншими регуляторами заходи в умовах воєнного стану, про які

¹⁸ Грушко В., Лаптев С., Кошембар Лю. Фінансова безпека бізнесу: податковий аспект. К. : Університет економіки та права «КРОК», 2010. 256 с.

детальніше буде йтися в подальших частинах роботи, вплинули на стратегію бізнесу й поведінку населення, щоб забезпечити відповідні роботи фінансової системи та стан фінансової безпеки України.

Зростання бюджетних дефіцитів на фоні посилення фінансових дисбалансів, викликаних воєнними діями росії та потребою в забезпеченні національної безпеки, призвели до стрімкого нагромадження державного боргу, що за умови непродуктивного використання боргових коштів здатне призвести до посилення ризиків для такої безпеки. Віддаючи належне теоретично обґрунтованій і підтвердженій світовою практикою можливості позитивного впливу позикового фінансування та інструменту регулювання фінансових відносин, такий вплив залежить від створених умов їхнього застосування.

Сьогодні боргова політика перетворилася в проблему, що вимагає невідкладної оптимізації рівнів зовнішнього й внутрішнього боргу та можливостей їхнього погашення, які негативно впливають на фінансову безпеку. Торкаючись цієї проблеми, варто звернутися до історичної ретроспективи, праць зарубіжних науковців, які формували теоретичні джерела таких проблем. Якщо до кінця 20-х років минулого століття ключовими були концепції невтручання держави в економіку, а ринкові регулятори вважалися основними, то всередині XX століття, відбулися зміни, на основі яких почала будуватися фінансова політика. У світлі фінансової концепції Дж. М. Кейнса, в основі якої лежала ідея «ефективного попиту», та його послідовників були введені положення, згідно з якими збільшення державних видатків, що фінансуються за допомогою позик («принцип дефіцитного фінансування»), здатні призвести до розширення особистого та інвестиційного споживання, які являють основні компоненти попиту як інструменту забезпечення розширеного відтворення. Звідси ринок позикових капіталів стає важливим інструментом державної фінансової політики. Водночас стрімке зростання державного боргу України, суттєве посилення боргових виплат на державні фінанси актуалізують проблему боргової стійкості. Вони потребують невідкладних заходів у галузі бюджетно-податкової та макрофінансової політики, спрямованих на зменшення боргового навантаження, та зміцнення на цій основі фінансової безпеки. Першочерговою передумовою таких заходів має стати з'ясування фундаментальних питань, пов'язаних з обґрунтованістю залучення позичкових коштів для потреб держави й підвищення ефективності їхнього використання, з огляду на відповідне

теоретико-методологічне підґрунтя як базису розвитку фінансових відносин на кожному конкретному етапі функціонування національної економіки, здатних забезпечити відповідний рівень фінансової безпеки. Зокрема, заслуговує на особливу увагу позиція, згідно з якою стверджується, що «...державний борг повинен перебувати на такому рівні, що в разі раптового зростання потреби у видатках нові запозичення сприймалися як позитивний сигнал»¹⁹. В умовах сучасного критичного стану фінансової безпеки питання боргової політики набувають особливого значення. Відповіді на них є досить своєчасними для врахування в реальній практиці, а тому стануть предметом більш детального оцінювання в наступних частинах цієї монографії.

1.2. Фінансова безпека організацій: якісні зрушення та нові орієнтири на основі цифрових технологій

*(О. Є. Гудзь, доктор економічних наук, професор,
Державний податковий університет)*

З огляду на глибокі трансформації, які переживає сучасне бізнес-середовище, актуальність і цінність розгляду якісних зрушень та нових орієнтирів фінансової безпеки організацій на основі цифрових технологій є надзвичайно високою. Ключовими аргументами, що обґрунтовують таку позицію, є зростання загроз фінансовій безпеці, адже військова агресія росії, економічна турбулентність і кіберзагрози створюють нові виклики для фінансової стійкості організацій, а традиційні методи управління ризиками втрачають ефективність, що потребує переосмислення стратегій фінансової безпеки, якісних зрушень і нових орієнтирів на основі цифрових технологій.

Практично «безпека є однією із ключових передумов існування як колективу, так і окремих індивідів. Саме безпека існує первинною потребою особистості, а важливість її забезпечення проявляється на фізіологічному рівні. У разі незадоволення таких базових потреб людина опиняється за межами стабільної та ефективної участі в суспільному й економічному житті, знижуючи її продуктивність і працездатність. Загалом безпека є складною категорією, за допомогою якої

¹⁹ Козюк В. В. Оптимальний рівень боргового навантаження: глобальні макрофінансові зрушення та швидкоплинні очкування. *Фінанси України*. 2012. № 1. С. 78–92.